

Rzeki karpackie - czysta Natura 2000

Czarna Orawa PLH120002

fol. T. Wilk

Natura 2000 - europejska sieć

Obszary Natura 2000 chronią istotne dla Europy gatunki oraz ich miejsca występowania, a także siedliska przyrodnicze, którym poświęcony był nr 6 Biuletynu. W obszarach Natura 2000 specyficzny jest reżim ochronny – brak listy konkretnych zakazów, ochrona jest ukierunkowana na to, co w danym terenie jest cenne. W stosunku do tych tzw. „naturowych” organizmów czy ich

siedlisk zabrania się podejmowania działań, które mogą na nie negatywnie oddziaływać. Każdy obszar jest więc traktowany indywidualnie, ma specyficzny charakter, inne gatunki czy siedliska przyrodnicze są w nim chronione. W tym numerze przedstawiamy gatunki, które są przedmiotami ochrony w obszarze Natura 2000 Czarna Orawa.

Gatunki chronione w obszarze Natura 2000 Czarna Orawa PL120002

Cechą charakterystyczną cieków górskich jest zmienność przepływów, gwałtowne wzbieranie po opadach, transportowanie przez nie dużych ilości żwirowego rumowiska oraz silna erozja brzegów i dna. Dynamika rzek górskich skutkuje ciągłymi przekształceniami ich koryt, co zapewnia dużą bioróżnorodność ekosystemów rzecznych. Podstawowym celem ochrony obszaru Natura 2000 Czarna Orawa PLH120002 jest zachowanie doliny rzeki podgórskiej z naturalnym korytem i typowymi siedliskami nadrzecznymi oraz fauną właściwą dla siedlisk wodnych i ziemno-wodnych. Czarna Orawa, mimo że jest niewielką rzeką, odznacza się stosunkowo bogatą ichtiofauną. Głównym przedmiotem ochrony w obszarze są 3 gatunki ryb i minogów z załącznika II dyrektywy siedliskowej: minóg ukraiński, brzanka i głowacz białołetwy. Zasięg minoga ukraińskiego w obszarze obejmuje odcinek Czarnej Orawy powyżej Jabłonki wraz z Potokiem Bębeńskim. Ocenia się, że gatunek ten w dorzeczu Czarnej Orawy jest na granicy wymarcia. Brzanka występuje nielicznie w Czarnej Orawie od miejscowości Orawka do ujścia do Zbiornika Orawskiego oraz w ujściowych odcinkach większych dopływów. Zasięg występowania głowacza białołetwego obejmuje odcinek Czarnej Orawy od miejscowości Podwilk do ujścia do Zbiornika Orawskiego wraz z potokiem Bębeńskim, Syhlcem oraz Piekielnikiem poniżej miejscowości Piekielnik i dolnym biegiem potoku Borowego. Ocenia się, że w obszarze Czarna Orawa PLH120002 bytuje populacja głowacza białołetwego o umiarkowanej liczebności i korzystnej strukturze wiekowej. W obszarze Czarna Orawa ochronie podlega też kumak górski i jego siedlisko. Obecność kumaków stwierdzono w rozlewiskach: Czarnej Orawy, Borowego Potoku i Piekielnika oraz w pobliżu zapory przeciwrumowiskowej na Syhlcu.

Minóg ukraiński

fol. M. Nowak

Minóg ukraiński ma silnie wydłużone, cylindryczne ciało. W części ogonowej bocznie spłaszczony. Długość ciała dorosłych osobników wynosi ok. 15 cm. Głowa jest zakończona przyssawką z zębami. Po obu stronach odcinka głowowego występuje 7 owalnych otworów skrzelowych. Grzbiet ciała i boki są ciemnoszare, czasem brązowe lub czarne. Brzuch srebrno-biały. Ma dobrze widoczne dwie płetwy grzbietowe, nie posiada zaś płetw parzystych. Płetwa ogonowa jest o kształcie lancetowatym. Minóg ukraiński żyje w płynących wodach słodkich zarówno w rzekach nizinnych jak i górskich oraz podgórskich z podłożem żwirowo-piaszczystym. Lubi on czystą, natlenioną wodę. Toleruje też wody kwaśne. Prowadzi niepasżytniczy i niewędrorny tryb życia. Jego stadium larwalne trwa około 4 lat i osiąga długość do 23 cm. Larwa żywi się mikroorganizmami i martwą materią organiczną, zalegającą w płytkich, mulistych zagłębieniach blisko brzegu. Postać dorosła żyje od 6 do 7 miesięcy i w tym czasie nie pobiera pokarmu. W celu złożenia jaj minogi mogą lokalnie wędrować w górę rzeki. Samce kopią płytkie gniazda, do których samica składa zapłodnione jaja. Dorosłe osobniki, wskutek zaniku przewodu pokarmowego, nie pobierają pokarmu i zaraz po tarle giną. Gatunkowi zagraża fragmentacja rzek i strumieni poprzez budowę zbiorników zaporo-

wych, elektrowni wodnych i progów spiętrzających. Niekorzystne jest również prostowanie rzek i umacnianie ich brzegów, co powoduje utratę miejsc do rozwoju i tarła. Kolejnym zagrożeniem jest wzrost zanieczyszczenia wody spowodowany ściekami i sptywami z pól i łąk.

Kumak górski

fot. J. Szumac

Kumak górski to niewielki płaz osiągający długość ciała do 6 cm. Strona grzbietowa ma ubarwienie zmienne od szarzielonego przez brązowy do oliwkowego z widocznymi ciemniejszymi plamami. Pokryta jest ona licznymi małymi guzkami (rogowymi kolcami) będącymi zakończeniami brodawek. W skórze znajdują się również gruczoły jadowe. Ubarwienie strony brzusznej stanowi popielatoszare tło pokryte charakterystycznymi, dużymi plamami w kolorze żółtym lub pomarańczowym. Prawa i lewa plama piersiowa połączone są z prawą i lewą plamą ramieniową zaś prawa i lewa plama biodrowa połączone są z prawą i lewą plamą udową. Kumaki odżywiają się drobnymi bezkręgowcami, owadami wodnymi i ich larwami oraz ślimakami i pajęczakami. Kumak górski występuje w Polsce niemal wyłącznie w Karpatach i na Pogórzu Karpackim. Jest on gatunkiem ciepłolubnym. Osobniki dorosłe spotkać można na pastwiskach, łąkach i w różnych typach lasów w pobliżu niewielkich zbiorników wodnych, które wybiera do rozrodu. Ciekawym zachowaniem kumaka górskiego jest przyjmowanie pozycji obronnej tzw. refleksu kumaka. Polega ona na łukowatym wygięciu ciała poprzez uniesienie głowy i miednicy z tylnymi kończynami. Umożliwia mu to pokazanie jaskrawych ostrzegawczych plam na spodzie ciała. Jest gatunkiem długowiecznym żyjącym do 16 lat. Rozród kumaka górskiego odbywa się w różnych typach zbiorników wodnych powstałych w wyniku działalności ludzkiej. Są to rowy, koleiny, kałuże, nadrzeczne zwirowiska i różne zagłębienia terenu wypełnione wodą opadową. Kumak po przebudzeniu w połowie kwietnia pojawia się w zbiornikach wodnych i wydaje charakterystyczny głos godowy w postaci cichego kumkania. Jaja składane są w pakietach przyklejonych do patyków lub źdźbeł traw. Okres rozrodu trwa do sierpnia. W październiku kumaki wpadają w stan zimowego odrętwienia zakopując się w mulę wodnym lub glebie. Zagrożeniem dla jego występowania jest zanik zbiorników wodnych będących miejscami rozrodu. Spowodowane jest to procesami naturalnymi takimi jak szybkie wysychanie zbiorników i zarastanie roślinnością oraz działalnością człowieka m.in. regulacją rzek i potoków, melioracją, zasypywaniem i wyrzucaniem śmieci, utwardzaniem dróg gruntowych i wzmocnionym ruchem kołowym na tychże drogach.

Głowacz białopłetwy

fot. M. Nowak

Głowacz białopłetwy jest niewielką rybą o długości do 17 cm o maczugowatym kształcie ciała, spłaszczonym grzbietobrzusznie. Przystosowany jest do przydennej trybu życia w wodach płynących

poprzez brak pęcherza pławnego. Głowa z dużymi oczami stanowi 1/4 długości tej ryby. Głowacz nie posiada łusek. Ma jedynie niewielkie kolce na bokach ciała. Grzbiet i boki mają ubarwienie maskujące, co upodabnia go do kamienistego dna. Brzuch i płetwy są białawe. Głowacz białopłetwy zasiedla głównie środkowy bieg podgórskich rzek, zawsze poniżej strefy występowania głowacza przęgotłetwego. Najczęściej przebywa na zwirowato-kamienistym, rzadziej na piaszczystym dnie. W rzekach preferuje płytsze, przybrzeżne partie o głębokości 10–50 cm. Do tarła przystępuje na wiosnę (marzec–kwiecień). Jaja składane są pod kamieniami, oczyszczonymi wcześniej przez samca. Strzeże on ponadto rozwijającej się ikry oraz wylęgu. W ciągu dnia gatunek ten przebywa w ukryciach, najczęściej pod kamieniami. Aktywny staje się o zmierzchu, penetrując najbliższą okolicę w poszukiwaniu pokarmu. W okresie tarła opuszcza swoje kryjówki i przez całą dzień przebywa na otwartej przestrzeni. Głowacz białopłetwy żywi się larwami ochołkotowych, chruścików, jętek i widelnic oraz kietzami. Główne zagrożenie dla tego gatunku stanowią zanieczyszczenia, regulacje oraz brak drożności cieków.

Brzanka

fot. P. Sobieszcyk

Brzanka to ryba średniej wielkości, rzadko przekracza 25 cm długości całkowitej. Ciało jest wydłużone, niskie, lekko bocznie spłaszczone. Otwór gębowy dolny, z dwoma parami wąsów. Wargi mięsiste. Ubarwienie grzbietu i boków jest zlocisto-oliwkowo-brązowe z plamkami, a brzuch kremowy. Jest to gatunek jednoosrodowiskowy podejmujący krótkie kilku-kilkunastokilometrowe wędrówki (sporadycznie do kilkudziesięciu km), zasiedla podgórskie odcinki rzek i potoków, gdzie przebywa w płytkich partiach koryta ze zwirowo-kamienistym lub kamienistym dnem, na takim też podłożu odbywa się tarło. Wędrówki tartowe mają miejsce w okresie kwiecień – początek czerwca, natomiast tarło odbywa się w okresie maj – początek lipca. Brzanka żywi się bezkręgowcami dennymi, głównie skorupiakami, a także larwami owadów. Jest to gatunek występujący wyłącznie w wodach płynących. W ciągu ostatnich 60 lat notowany jest duży spadek liczebności oraz zmniejszenie zasięgu występowania brzanki. Powodem są przekształcenia siedlisk (zbiorniki zaporowe, zabudowa i regulacja cieków, wydobywanie żwiru), istnienie przeszkód migracyjnych (zbiorniki zaporowe, tamy, proggi) i nieodpowiednia jakość wody (ścieki i eutrofizacja). Z badań wynika, że brzanka jest wrażliwa na zmiany przepływu wody i związanej z tym przebudowę strukturalną podłoża. Jest również mało odporna na zanieczyszczenia wód. Główne zagrożenia dla gatunku to budowa zbiorników zaporowych, tam i progów, które tworzą bariery migracyjne i odcinają populacje ryb od położonych niżej odcinków rzek, a także zabudowa i regulacja cieków. Dodatkowe zagrożenie stanowią zarówno punktowe, jak i obszarowe źródła zanieczyszczeń wód.

Rzeki Karpackie - czysta Natura 2000

www.rzekikarpackie.fwie.pl

Co tygodni do 31.12.2018
nagroda w konkursie na:

www.facebook.com/RzekiKarpackie

Projekt objęty wsparciem merytorycznym:

RDOŚ w Krakowie, RDOŚ w Rzeszowie

